

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΓΑΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΕΠΕΙΤ' ΑΠΟ ΜΙΑ ΔΙΑΜΑΧΗ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΔΙΚΕΣ ΛΟΙΔΟΡΙΕΣ

Δέν ξέρω αν είμαι λογοτέχνης. Αυτό θά τὸ κρίνουν κάποτε ἄλλοι καὶ διόλου δὲ θά μὲ πειράξει αν εἶναι ἢ κρίση τῶν ἀρνητικῆ.

Ἄν ὅμως εἶταν θετικῆ, θά τὸ θεωροῦσα τιμῆ μου νὰ ἀνήκω στὸν κύκλο τῶν ἑλλήνων λογοτεχνῶν. Ὅχι μόνο, γιατί εἶναι τιμῆ—ἢ μεγαλειότερη ἴσως τιμῆ ποῦ ὑπάρχει— νὰ εἶσαι ἕνας ἀληθινὸς ποιητῆς ἢ ἕνας καλὸς πεζογράφος, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἕνα λόγῳ καθαρὰ ἠθικό.

Μιλῶ γιὰ ἐκείνους τοὺς λογοτέχνες ποῦ πιστεύουν πῶς ὁ σκοπὸς τῆς τέχνης εἶναι ἢ θεραπεία τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ὄχι ἢ ὑπηρεσία κομματικῶν σκοπῶν καὶ ταξικῶν συμφερόντων. Γι' αὐτοὺς ἢ τέχνη δέν εἶναι σκοπὸς, εἶναι προπαγανδιστικὸ μέσο. Γι' αὐτοὺς δὲ μιλῶ. Μιλῶ γιὰ ὄλους τοὺς ἄλλους.

Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν, εἰδικῶς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ἕνα χαρακτηρὰ ἠρωικό. Εἶναι «ἔμποροι κακοί», κατὰ τὴν ὠραίαν ἐκφραση ἑνὸς ἀπὸ αὐτούς. Ἄπὸ ἕνα γνήσιο πάθος, ἀπὸ ἕνα ἔρωτα τρελλὸ γιὰ τὸ γράψιμο, θυσιάζουν συνειδητὰ τὴν ὕλική τους εὐημερία. Ξέρουν, μὲ βεβαιότητα ἀπόλυτη, ὅτι τὸ βιβλίον τους, καὶ αν ξεπεράσει ὄλες τὶς ἐπιδόσεις σὲ κυκλοφορία, εἶναι δεμένο μ' ἕνα λαὸ ὀκτῶ ἑκατομμυρίων, δαρμένο ἀπὸ τὴν ἀνέχεια. Τὰ μεγαλιότερα κέρδη ποῦ μπορεῖ νὰ προσδοκᾶνε, δέν φτάνουν οὔτε γιὰ τὴ συντήρηση μιᾶς οἰκογενείας. Καὶ ἄς προστεθεῖ πῶς ἐδῶ διαβάζεται πολὺ τὸ ξένο βιβλίον, πῶς προτιμῶνται, ἀπὸ μίαν ὠρισμένην κοσμοπολιτικὴ τάξη μας, τὰ μέτρια ξένα βιβλία ἀπὸ τὸ καλὸ ἑλληνικὸ βιβλίον. Μέσα σ' αὐτὴ τὴ στενότητα προχωρεῖ ὁ λογοτέχνης μας. Ξέρει ὅτι θά διαβασθεῖ λίγο, ξέρει ὅτι καὶ αν μεταφρασθεῖ, πάλι θά διαβασθεῖ λίγο, γιὰ λόγους ποῦ δέν ὀφείλονται στὴν ποιότητα τοῦ ἔργου, ἀλλὰ σὲ ἄλλα αἴτια, ποῦ εἶναι ἐδῶ ἀδύνατο νὰ ἐξηγηθοῦνε. Ξέρει ὅτι ὄλη τὴ ζωὴ του θά δουλεύει ἔτσι χωρὶς ὕλική ἀνταμοιβή.

Στὴν Ἑλλάδα δέν ὑπάρχει ἢ μεγάλη τάξη τῶν συγγραφέων ποῦ δέν γράφουν ἀπὸ ἀγάπη τῆς τέχνης, ἀλλὰ μόνο γιὰ νὰ ἀρέσουν στὸ πολὺ κοινὸ, στοὺς ἀναγνώστες τῶν

«μάγκαζινας» καὶ γιὰ νὰ γίνονται ἑκατομμυριοῦχοι ἀπὸ μιὰ τρίτης τάξεως συγγραφικὴ ἔργασία, ποῦ δέν θεραπεύει οὔτε τὸ ὠραῖο οὔτε τὸ ὑψηλὸ, ἀλλὰ τὶς ψυχολογικὲς ἀδυναμίες καὶ τὶς διαστροφές τῆς ἀπέραντης μάζας τῶν ἀμόρφωτων ἀναγνώστων. Ἐξω οἱ τέτοιοι ἔμποροι τῆς μυθιστοριογραφίας, τοῦ θεάτρου καὶ τῆς ποίησης ἀκόμη μετριοῦνται κατὰ ἑκατοντάδες. Ἐδῶ σ' ἐμᾶς, αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ «καλοὶ ἔμποροι» δέν ὑπάρχουν, δέν μπορεῖ νὰ ὑπάρξουν. Ὅποιος εἶναι λογοτέχνης, δέν κολακεύει τοῦ μεγάλου ἀκροατηρίου τὶς ἀθλιότητες, ἀπλούστατα διότι ἐδῶ δέν ὑπάρχει μεγάλο ἀκροατήριον. Ἐτσι αὐτὴ ἢ κακὴ ποιότητα τῆς λογοτεχνίας ἐδῶ δὲ φυτρώνει. Ὅσοι στὴν Ἑλλάδα διαλέξανε γιὰ κύριον σκοπὸ τῆς ζωῆς τῶν τῆ λογοτεχνία, ἔχουν θυσιάσει ἀπὸ πρὶν ὀριστικὰ κάθε εἴδους ὕλική ἰδιοτέλεια.

Ἄλλὰ δέν εἶναι αὐτὸ μονάχα. Ξέρει ἀκόμα ὁ Ἕλληνας λογοτέχνης ὅτι καὶ ἢ φήμη του εἶναι στενὴ, ἀδίκως στενὴ. Οἱ τρίτης τάξεως γάλλοι ἢ ἀμερικανοὶ μυθιστοριογράφοι εἶναι πῶς γνωστοὶ στὴν οἰκουμένη ἀπὸ δικούς μας ποῦ στέκονται λευγὲς ψηλότερα ἀπὸ αὐτούς. Ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία διαβάζεται μόνο ἀπὸ τοὺς λίγους Ἕλληνες καὶ ἀκόμη διαβάζεται λίγο καὶ ἀπὸ αὐτούς. Ὅ,τι μεγάλο καὶ ὠραῖο γράφτηκε στὰ ἑλληνικά, τὸ ξέρει ἕνας στενὸς κύκλος ἀνθρώπων. Ἐλάχιστοι ξένοι μᾶς πλησίασαν καὶ γι' αὐτὸ καὶ δταν ἀκόμη ἕνας ἀσήμαντος ξένος ἀπὸ ἰδιοτροπία ἀποφασίζει νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ νεοελληνικά γράμματα, τὸν κοιτᾶμε σάν Θεὸ στὰ μάτια. Ὁ Ἕλληνας λογοτέχνης ξέρει λοιπὸν ὅτι θά ζήσει ἄδοξος καὶ φτωχός, ὅτι ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸ του ἔργο δέν θά ἀποκομίσῃ παρὰ τὴν συνήθως σιωπηλὴ ἀναγνώριση μερικῶν φίλων, τὸ ἐνδιαφέρον παρὰ πέρα ἑνὸς πάντα μικροῦ κοινοῦ. Ξέρει, καὶ τὸ ξέρει πρὶν ἀκόμα ξεκινήσει, ὅτι θά μείνῃ ὡς τὸ τέλος ὕλικα ἀστήρικτος καὶ ψυχικὰ μόνος. Ἐργάζεται ἀπὸ ἄδολη ἀγάπη γιὰ τὴν τέχνη του. Καθὼς λέει ὁ Γκαίτε, «τραγουδάει ὄπως τὰ πουλιὰ τραγουδοῦν». Οὔτε τὸ ἐξωτερικὸ κίνητρο τοῦ λαϊκοῦ ποιητῆ δέν

έχει, που δούλευε για το πανηγύρι, για το χορό, για το γάμο του σύγχωριανού του.

Ο Έλληνας λογοτέχνης όμως που δεν έχει την ευχέρεια να επιδιώξει σκοπούς που προδίδουν ήθικά το έργο του, που τον καταδίκασε ο μικρός αριθμός και ο στενός γλωσσικός χώρος στην άσκητική εκπλήρωση της αποστολής του, δεν εγκαταλείπει την τέχνη του για αυτό. Προτιμάει να μείνει άσημος και φτωχός, αλλά να μη φύγει από την επαλήθεια αυτή του καλού και του ύψηλου. Αφοσιωμένος στο όνειρό του, ικανοποιημένος από την ελάχιστη έκταση που του δόθηκε, αδιάφορος αν αδικιέται, πορεύεται προς το ιδανικό του, δουλεύοντας την τέχνη για την τέχνη και την καθαρή ιδέα για την έσωτερική του πλήρωση.

Αυτά τα ξέρουν όλοι όσοι έχουν κάπως σκεφθεί την σκληρή μοίρα του Έλληνα λογοτέχνη. Τα λέω όμως σήμερα, γιατί σε κάτι πρόσφατες συζητήσεις έγινε μια απόπειρα να παρουσιασθούν οι σημερινοί λογοτέχνες μας σά μια σπείρα επιτήδειων που επιδιώκουν επιχειρηματικά όφελήματα. Και αυτό γιατί σαν κοινωνικοί άνθρωποι που άσκουν μιάν όμοια κοινωνική λειτουργία, θέλουν, στον επαγγελματικό τομέα, να μονιάσουν, να συνδεθούν μεταξύ τους και για όλους ανεξαιρέτα να επιτύχουν τη δίκαιη και ήθικη προστασία που χρωστάει ή πολιτεία στις τέχνες και στα γράμματα που μεγαλώνουν τον έθνικό πολιτισμό. Αυτό το ελάχιστο, που θα μπορούσε να γίνει, χωρίς καμιά επιβάρυνση κανενός άλλου, εκτός από τους ίδιους αυτούς τους λογοτέχνες, παρουσιάσθηκε σαν μια υπόθεση συμφεροντολογίας, ύλικης άρπακτικότητας και ιδιοτέλειας.

Ήθελα λοιπόν να θυμίσω, σ' αυτόν τον τόπο όπου άθεραπεύτως εύκολα ξεχνούμε, τούτα τα βασικά γεγονότα. Ήθελα να θυμίσω ότι ο Έλληνας λογοτέχνης είναι ένας ένσυνείδητος ήρωας, που «έκ προοιμίων» συνομολογεί τη φτώχεια και την καιρική άφάνεια και που εργάζεται αποκλειστικά για τον άγιο σκοπό της άληθινής τέχνης. "Αν τύχη και είναι πλούσιος, — ένας μέσα στους πολλούς φτωχούς, — αναδέχεται το βαρύτερο φόρο της άφάνειας, της άδικα στενής φήμης. "Αν πάλι είναι φτωχός, καταδικάζεται να «ξενοδουλεύει». Ως δημοσιογράφος, ως

τραπεζιτικός, ως δημόσιος υπάλληλος, ως έμπορος, ως δικηγόρος παλεύει όλη τη μέρα να βγάλει το ψωμί των παιδιών του και ξεφυχτάει για να γράψει το βιβλίο του, το δικό του έργο, αυτό που και αν άκόμη «πετύχει» θα το διαβάσουν το πολύ μερικές χιλιάδες και που κάποτε, αν και έξοχο, θα το διαβάσουν ελάχιστοι.

Αυτοί έν τούτοις οι τρελλοί ήρωες, αυτοί οι «κακοί έμποροι» σφυρηλατούν σιγά-σιγά το καθαρό έλληνικό πνεύμα, την μελλοντική άνύψωση της πατρίδας σε ένα σημαντικό πολιτιστικό κέντρο της Εύρώπης. Αυτοί άσφαλίζουν την επιβίωση της φυλής, γιατί χωρίς πνεύμα δεν άντέχουν τα έθνη, μάλιστα τα μικρά, μέσα στο χρόνο. Αυτοί μικροί και μεγάλοι, άξιοι και μέτριοι, είναι οι τίμιοι στρατιώτες ένός ιδανικού που δεν αλλάζει με τους καιρούς και που δικαιώνει ολοκληρωτικά την ύπαρξη του άνθρώπου σ' αυτόν τον κάτω κόσμο.

Ήθελα να πώ ότι κάθε όμαδική μομφή έναντίον αυτού του είδους άνθρώπων, με έπαναστατεί βαθιά. Όταν σκέπτομαι ότι οι Έλληνες λογοτέχνες πέρασαν τον λιμό του 41 και μια τυραννική κατοχή, σχεδόν στο σύνολό τους, χωρίς να άπιστήσουν ούτε στην άνθρώπινη, άξιοπρέπεια ούτε στην έθνική ιδέα, ότι στάθηκαν άξιοι του πνεύματος, χωρίς ποτέ να ξεγλυστρήσουν από την πέννα τους—έκτός από δακτυλοδεικτούμενες εξαιρέσεις—λόγια που μας ντροπιάζουν έθνικά και που από καμιά δολιχοδρομία της σοφιστικής δεν δικαιολογούνται, όταν σκέπτομαι ότι αυτοί οι λογοτέχνες, επί μέρες τώρα λαιδοροούνται από τις στήλες έφημερίδων που την έθγικοφροσύνη την μετρούν με άλλα μέτρα και σταθμά για έχθρους και φίλους, λυπάμαι και πονώ για το βάθος της ήθικης κρίσης που περνούμε. Ένα βάθος όπου χάθηκαν τα κριτήρια, τα μέτρα, ή μνήμη, και ή άντικειμενικότητα.

Όποιοι όμως είναι «έξω από το συναφι», αλλά και άντιλαμβάνονται τί σημαίνει λογοτεχνία για έναν τόπο, και πρό παντός για την Ελλάδα, άς σκεφθούν για λίγο την τραγική θέση που επιφύλαξε ή μοίρα της Ιστορίας στον νεοέλληνα λογοτέχνη, άσκητη και ήρωα, και από τούτη τη σκοπιά άς κρίνουν και αυτόν και τη στάση του και τη θέση που του άνήκει κάτω από τον έλληνικό ούρανό, χωρίς επιπόλαια να παρασύρονται από φτενά άστεία και από έξυπνες διαστροφές των πραγμάτων.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΤΣΟΣ

